

KUD 330.101.541(496.51)

INDIKATORËT MAKROEKONOMIK NË KOSOVË

Msc. Ariana Xhemajli
arianaxhemajli@gmail.com

Abstrakti

Jemi dëshmitarë të ndryshimeve të mëdha në aspektin ekonomik, e sidomos tek ne në Kosovë, pasi që ende jemi në faza të ndryshme të zhvillimit dhe përballemi me shumë peripeci gjatë këtijë procesi. Vet natyra e ekonomisë është shumë dinamike, dhe dinamizimi i sajë ka bërë që në shumë aspekte të ketë ndryshime të mëdha, që në shumicën e rasteve nganjëherë janë hapa pozitiv por edhe nganjëherë mund të jenë negativ, varësisht se si merren parasyshë përshtatshmëria dhe mundësia e stabilizimit të tregut. Rrethanat në të cilat gjendet vendi ynë, shpesh bëjnë që ekonominë në përgjithësi ta bëjnë të paefektshme, sepse ende nuk ka stabilizim të duhur, sepse duhet kohë, dhe pa marrë parasyshë gjërat jemi në një vend që papunësia ka zënë vend të gjerë, dhe që është shkaktari i parë destabilizues, dhe që bën të mundshme të ketë efekte negative, sepse një popull shumicë i papunësuar është sikur një shkollë ku s'ka mësues.

Indikatorët Makroekonomik në Kosovë

Teoria makroekonomike trajton çështjet dhe problemet ekonomike kryesore aktuale. Kuptimi i këtyre problemve kërkon që ato të thjeshtësohen nga hollësitë që i ndërlikojnë me të dhënat makroekonomike.

Ndër të dhënat e makroekonomisë dhe si indikatorë makroekonomik paraqiten:

- GDP ose të ardhurat
- Inflacioni
- Papunësia
- Shpenzimet
- Faktorët e prodhimit
- Mallrat dhe shërbimet

Prodhimi Vendor Bruto – GDP

Prodhimi vendorë bruto nga anglishtja (Gross Domestic Product) ose **GDP**³⁵, paraqet të ardhurat totale kombëtare dhe shpenzimin total për prodhimin e mallërave dhe shërbimeve.

GDP është vlera e tregut e të gjitha mallërave dhe shërbimeve të prodhuara brenda një ekonomie në një periudhë të caktuar kohore.

GDP shpesh konsiderohet si masa më e mirë për vlerësimin e performancës në ekonomi.

Qëllimi i GDP-së është të përmbledhë në një numër të vetëm vlerën në para të veprimtarisë ekonomike në një periudhë të caktuar kohore.

Kjo statistikë³⁶ mund të shihet në dy mënyra: njëra mënyrë është që ajo të shikohet si të ardhurat e gjithëmbarshme të çdo personi në ekonomi. Mënyra tjetër është që GDP të shikohet si tërësi e shpenzimeve të ekonomisë për prodhimin e mallërave dhe shërbimeve. Nga këto dy parashikime shihet qartë pse GDP është masë e performancës në ekonomi. GDP matë diçka për të cilët njerëzit kanë interes, e ato janë të ardhurat e tyre. Një ekonomi me prodhim të madh të mallërave dhe shërbimeve, më së miri mund të përmbushë kërkesat e familjeve, firmave dhe të Qeverisë.

Vlera e **Bruto Prodhimit Vendor** kalkulohet sipas formulës:

$$BPV = C + I + G + NX$$

ku elementet e caktuara paraqesin:

- $C = \text{Konsumi}$
- $I = \text{Investimet}$
- $G = \text{Shpenzimet qeveritare}$
- $NX = \text{Eksporti Neto (E- I)}$
- $E = \text{Eksporti}$
- $I = \text{Importi}$

C (Consumption) është konsumi privat në ekonomi. Kjo përfshinë shumicën e shpenzimeve personale të familjeve të tilla si ushqimi, qiraja, shpenzimet mjekësore dhe kështu me radhë, por nuk përfshinë strehimet e reja.

I (Investment) është definuar si investimet e biznesit ose nga familjet në kryeqytet.

G (Government spending) është shuma e shpenzimeve përfundimtare qeveritare për mallëra dhe shërbime.

X (Exports) është bruto i eksporteve. BPV është shuma që prodhon një vend, duke përfshirë prodhimet në mallra dhe shërbime të tjera për vendet e konsumin, pra janë shtuar eksportet.

³⁵ Prof.dr. Nexhat Muhaxheri “ Makreekonomi ” , Prishtinë,2005

³⁶ Prof.dr. Nexhat Muhaxheri “ Makreekonomi ” , Prishtinë,2005

M (Imports) paraqet bruto importet. Importet janë heqje nga mallrat e importuara do të përfshihet në kushtet G, I, ose C, dhe duhet të zbritet për të shmangur numërorin e huaj të furnizimit si vendas.

BPV i pjesëtuar me numrin e banorëve të ekonomisë së cilës i referohet paraqet një indikatorë tjetër - Bruto prodhimin vendor për kokë banori.

Në asnjë ekonomi në botë nuk ekziston shpërndarje e barabartë e pasurisë mes të gjithë banorëve të saj, ky tregues ekonomik jep indikacione relative mbi gjendjen ekonomike të banorëve të një ekonomie.

1.1 Llojet e GDP-së

GDP ndahet në tri lloje:

- GDP nominale
- GDP reale
- GDP deflatori

GDP nominale – paraqet vlerën e mallit dhe shërbimeve të matura me çmimet aktuale.

GDP nominale matë vlerën e sotme të prodhimit të ekonomisë shprehur në para.

GDP reale – paraqet vlerën e mallrave dhe shërbimeve të matura, duke përdorur një sërë çmimesh konstante.

GDP deflatori - matë çmimin e prodhimit krahasuar me çmimin e tij në vitin bazë.

1.1.2 Matja e GDP-së në Kosovë

Ekonomia e Kosovës është e vogël, tepër e hapur, ku importet arrijnë rreth 60% të BPV-së dhe me standardet e rajonit është e varfër, me BPV për kokë banori prej rreth 1,448 € në vit. Deri më tani, karakteristika kryesore që ka përshkruar më së miri ekonominë e Kosovës ka qenë niveli tepër i lartë i derdhjeve nga burime të tjera përveç eksporteve. Këto përfshijnë paratë e dërguara nga Diaspora, pagat e paguara stafit vendor nga sektori i donatorëve, dhe mallërat e blera nga donatorët dhe të punësuarit tjerë ndërkombëtarë.

Burimet kosovare nuk janë të mjaftueshme të financojnë investimet e kërkuara, sipas buxhetit shumë të ultë që kanë. Sfida më urgjente për autoritetet kosovare ishte të ruajnë stabilitetin makroekonomik dhe të arrijnë një rritje ekonomike, në kërkim të zvogëlimit të nivelit shumë të lartë të papunësisë. Aktivitetet ekonomike të Kosovës janë mbështetur nga ndihmat e jashtme si dhe nga të ardhurat private të cilat së bashku arrijnë nivelin e

50 % nga Bruto Prodhimi Shoqërorë. Në fund të vitit 2004, ndihma nga jasht ka paraqitur vetëm gjysmën e saj nga viti 2000.

Vlerësohet me optimizëm për derdhje në sektorin privat në dekadën e ardhshme. Objektivi është që borxhi i marrur mos të kaloj 30 % të Bruto Prodhimit Shoqërorë në dhjet vitet e ardhshme.

Struktura e Bruto Produktit Vendor (BPV) përbëhet :

- Nga shërbimet 60%
- Nga bujqësia 20%
- Nga industria 20%

1.1.3 Bruto produkti në Kosovë me çmime aktuale

Treguesi kryesor dhe më i rëndësishëm makroekonomik në Sistemin e Llogarive Kombëtare është Bruto Produkti Vendor (BPV), i cili paraqet rezultatet e aktiviteteve prodhuese të të gjitha njësive rezidente institucionale.

BPV në Kosovë për vitet 2004-2007 është rritë në vlerën prej 3.006,5 në 3.433,6 milion euro. BPV për kokë banori është rritë me të njëjtin trend, prej 1.473 euro në vitin 2004 , në 1.612 euro në vitin 2007.

Tabela 1 - BPV me çmime aktuale (Të dhënat provisionale)

	(në milion Euro)			
	2004	2005	2006	2007
BPV me çmime aktuale	3.006,1	3.068,3	3.191,6	3.433,6
Shpenzimet e konsumit final	3.298,1	3.434,6	3.560,3	3.913,1
Shpenzimet e konsumit final të ekonomive shtëpiake	2.539,1	2.705,7	2.864,7	3.248,4
Shpenzimet e konsumit final të Qeverisë	735,5	705,2	670,8	641,6
Qeveria e Kosovës	355,5	329,2	340,8	327,3
Donatorët (pagat)*	380,0	376,0	330,0	314,4
Të punësuar të huaj	248,0	258,0	213,0	196,9
Të punësuar vendor	132,0	118,0	117,0	117,4
Shpenzimet e konsumit final të LPSHESH	23,5	23,7	24,8	23,1
Formimi i bruto kapitalit	701,3	722,2	798,3	892,6
Formimi i bruto kapitalit fiks	583,6	592,8	657,1	744,3
Ndryshimet në inventar	117,7	129,4	141,2	148,3
Eksporti neto	-993,3	-1.088,6	-1.166,9	-1.372,0
Eksporti i mallrave dhe shërbimeve	212,4	214,7	285,6	356,8
Eksporti i mallrave	56,9	56,3	110,8	165,1
Eksporti i shërbimeve	155,5	158,4	174,8	191,7
Importi i mallrave dhe shërbimeve	1.205,7	1.303,3	1.452,5	1.728,8
Importi i mallrave	1.028,7	1.100,2	1.251,9	1.506,2
Importi i shërbimeve	177,0	203,1	200,6	222,6
Popullsia (000)¹	2.041	2.070	2.100	2.130
BPV për kokë banori (Euro)	1.473	1.482	1.520	1.612

Popullesi (000)³⁷

Komponenti kryesor i Bruto Produktit Vendor është konsumi final i ekonomive shtëpiake, i cili është rritë nga 2.539,5 milion euro në vitin 2004 në 3.248,4 milion euro në vitin 2007. Konsumi është bazuar në pjesën më të madhe në importin e mallrave dhe shërbimeve. Kjo i kontribuon konsumit gjithsej të popullsisë, afërsisht 50%.

Formimi i bruto kapitalit (FBK) në përgjithësi merr pjesë me 26% në Bruto Prodhimin Vendor për vitin 2007. Shpenzimet e Qeverisë Qendrore në vitin 2004 marrin pjesë me 24,5% në Bruto Prodhimin Vendor, ndërsa me 18,7% në vitin 2007.

³⁷ * Përfshinë pagat e të punësuarve rezident të UNMIK-ut (pagat e të huajve, të cilët qëndrojnë më gjatë se një vit në Kosovë, stafit lokal të cilët punojnë në UNMIK, KFOR dhe organizata tjera)

⁴ * www.ks-gov.net/esk Statistikat Vitale të Kosovës

Tabela 2: Struktura e BPV sipas shpenzimeve (%)

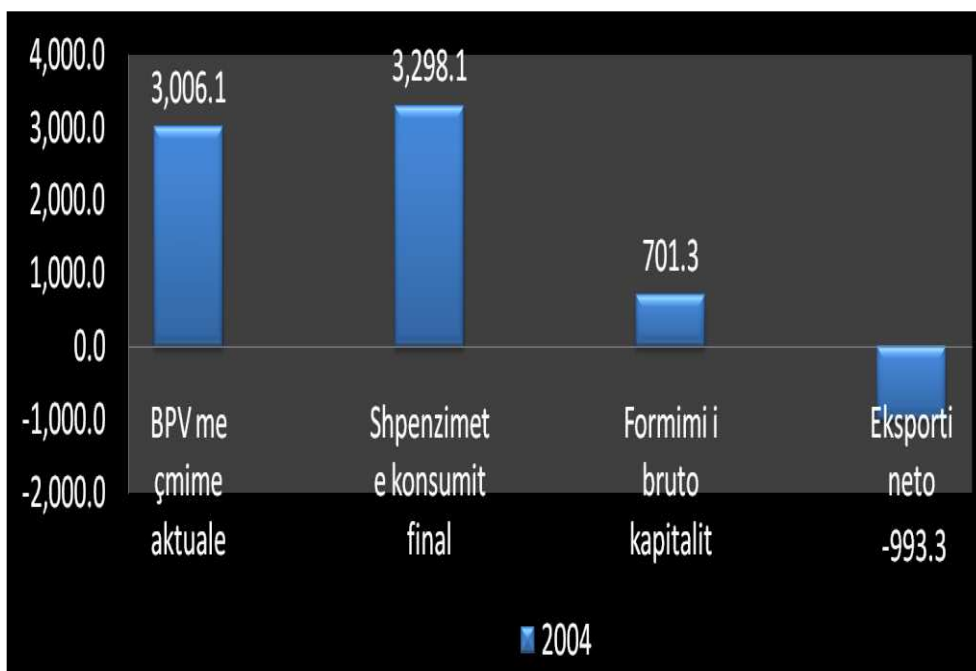
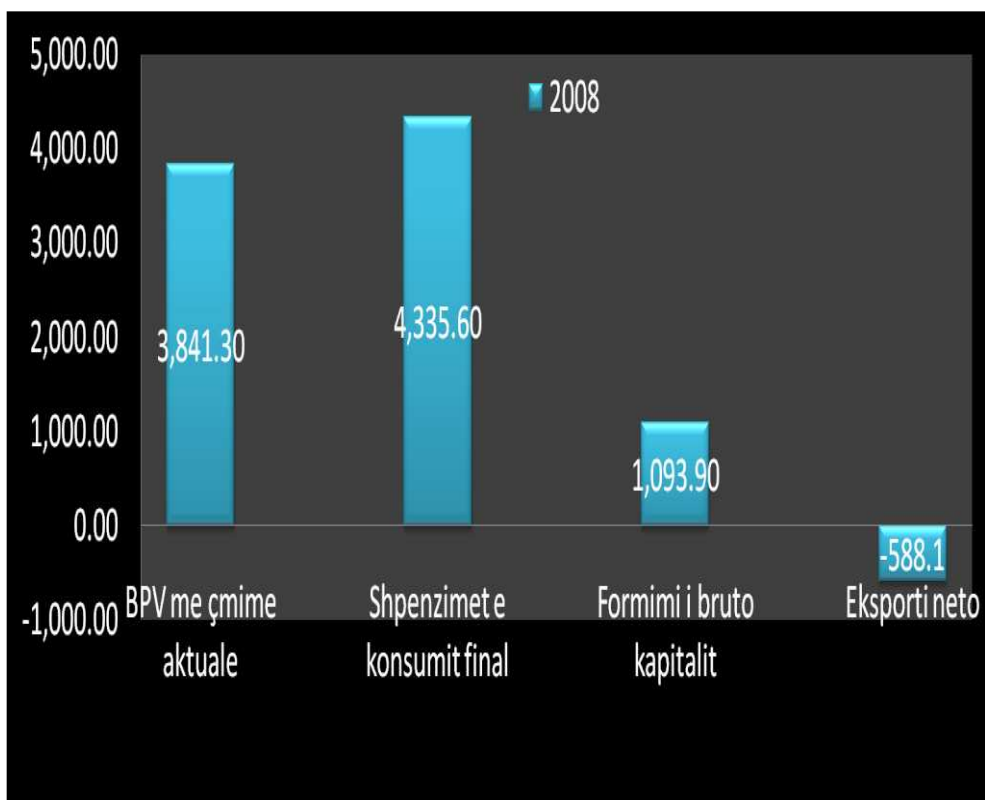
	2004	2005	2006	2007
BPV me çmime aktuale	100.0	100.0	100.0	100.0
Shpenzimet e konsumit final	109.7	111.9	111.5	114.0
Shpenzimet e konsumit final te ekonomive shtëpiake	84.5	88.2	89.8	94.6
Shpenzimet e konsumit final të Qeverisë	24.5	23.0	21.0	18.7
Qeveria e Kosovës	11.8	10.7	10.7	9.5
Donatorët (pagat)	12.6	12.3	10.3	9.2
Të punësuar te huaj	8.2	8.4	6.7	5.7
Të punësuar vendor	4.4	3.8	3.7	3.4
Shpenzimet e konsumit final të LPSHESH	0.8	0.8	0.8	0.7
Formimi i bruto kapitalit	23.3	23.5	25.0	26.0
Formimi i bruto kapitalit fiks	19.4	19.3	20.6	21.7
Ndryshimet në inventar	3.9	4.2	4.4	4.3
Eksporti neto	-33.0	-35.5	-36.6	-40.0
Eksporti i mallrave dhe shërbimeve	7.1	7.0	8.9	10.4
Eksporti i mallrave	1.9	1.8	3.5	4.8
Eksporti i shërbimeve	5.2	5.2	5.5	5.6
Importi i mallrave dhe shërbimeve	40.1	42.5	45.5	50.3
Importi i mallrave	34.2	35.9	39.2	43.9
Importi i shërbimeve	5.9	6.6	6.3	6.5

Vlera nominale e Bruto produktit vendor është rritë 7,6% në mes viteve 2007 dhe 2006. Një rritje të rëndësishme e kishte formimi i bruto kapitalit , i cili shprehur në vlerën nominale në vitin 2007 në krahasim me vitet e më parme është rritë për 11,8%.

Edhe pse pjesëmarrja e eksportit në Bruto produktin vendor është shumë e vogël, duhet te theksohet se kishte një rritje domethënëse në vitin 2007.

Tabela 3: Shkalla e rritjes nominale (%)

	2005/2004	2006/2005	2007/2006
BPV me çmime aktuale	2.1	4.0	7.6
Shpenzimet e konsumit final	4.1	3.7	9.9
Shpenzimet e konsumit final te ekonomive shtëpiake	6.6	5.9	13.4
Shpenzimet e konsumit final të Qeverisë	-4.1	-4.9	-4.4
Qeveria e Kosovës	-7.4	3.5	-4.0
Donatorët (pagat)	-1.1	-12.2	-4.7
Të punësuar te huaj	4.0	-17.4	-7.6
Të punësuar vendor	-10.6	-0.8	0.3
Shpenzimet e konsumit final të LPSHESH	0.9	4.6	-6.9
Formimi i bruto kapitalit	3.0	10.5	11.8
Formimi i bruto kapitalit fiks	1.6	10.8	13.3
Ndryshimet në inventar	9.9	9.1	5.0
Eksporti neto	9.6	7.2	17.6
Eksporti i mallrave dhe shërbimeve	1.1	33.0	24.9
Eksporti i mallrave	-1.1	96.8	49.0
Eksporti i shërbimeve	1.9	10.4	9.7
Importi i mallrave dhe shërbimeve	8.1	11.4	19.0
Importi i mallrave	7.0	13.8	20.3
Importi i shërbimeve	14.7	-1.2	11.0

Përfundimi

Me anë të këtij punimi kuptuam që teoria makroekonomike studion sjelljen e ekonomisë në tërësi, pra, rritjet dhe rëniet ciklike të prodhimit, produktin total të të mirave e shërbimeve dhe rritjen e tij, normat e inflacionit dhe papunësisë, bilancin e pagesave dhe kurset e këmbimit. Në këtë punim jam munduar që të trajtojë qështjet me aktuale dhe problemet ekonomike kryesore që përballen vendi ynë. Këto probleme më të mëdha janë : GDP për kokë banori që është shumë e ulët ,inflacion i lartë, papunësi mjaftë e madhe etj. Sa i përket ekonomisë nacionale, Kosova si një ekonomi e vogël, pa dalje në detë, e ardhmja e Kosovës varet në mënyrë kritike nga aftësia e saj për t'i hapur kufinj të dhe për të përfituar nga tregtia ndërkombëtare. Dëshmitë empirike vërtetojnë se shtetet e vogla mund të arrijnë norma të larta rritjeje kur ekonomia është e hapur, nuk ka kontrollë të lëvizjeve të kapitalit, ambienti i biznesit nuk pengohet nga rregulloret dhe ekziston një treg liberal i punës që rezulton në një fuqi punëtore të lëvizshme. Kosova ka një regjim liberal të tregtisë, i cili karakterizohet me thjeshtësi dhe neutralitet, tipare kryesore që konsiderohen të jenë të rëndësishme për stimulimin e rritjes së sektorit privat, si dhe për krijimin e kushteve për eksport të mirë. Mirëpo, pasi që liberalizimi i tregtisë nuk ka qenë i shoqëruar me përmirësimin e aftësisë konkurruese të sektorëve prodhues vendorë të sapokrijuar, Kosova po ballafaqohet me deficit të lartë tregtarë.

Literatura

1. Banka e Shqipërisë, Sheshi “Skënderbej”, Nr.1, Tiranë
2. Statistikat financiare ndërkombetare
3. Ekonomia dhe Organizimi i Ndermarjeve
4. Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale
5. Organizata e Kombeve të Bashkuara për zhvillim UNDP
6. Instituti i Statistikave
7. Instat
8. Shërbimi Doganor i Kosovës, Ministria e Financave dhe Ekonomisë
9. Prof.dr Muhamet Sadiku , “Trade liberalization, foreign trade and integrated export policy in Kosova”, Tirana, 2004
10. MTI “Shkëmbimet Tregtare të Kosovës për vitin 2007”, Mars 2008
11. BANKA BOTËRORE ”Memorandumi Ekonomik i Kosovës” 27 Prill 2004

12. Instituti për Efikasitetin e Shtetit , “Kosova, Zhvillimi i Strategjisë për të Ardhmen”, 2007
13. Dokumenti Punues i Stafit të Komisionit Evropian, “Raporti mbi progresin”, Komisioni Evropian, 2007.